

**Postanowienie z dnia 5 grudnia 1996 r.
I PKN 34/96**

1. Postanowienie sądu drugiej instancji oddalające zażalenie na postanowienie o przekazaniu sprawy innemu organowi w trybie art. 464 § 1 KPC, jako kończące postępowanie w sprawie może być zaskarżone kasacją (art. 392 § 1 KPC). Rozpoznanie kasacji w takim przypadku stanowi szczególny przypadek kontynuacji postępowania zażaleniowego, w którym zakaz uchylecia orzeczenia na niekorzyść strony skarżącej nie dotyczy bezwzględnych przesłanek procesowych - dopuszczalności drogi sądowej, powagi rzeczy osądzonej (art. 384 i 392 § 2 KPC w związku z art. 393¹⁹ KPC).

2. Prawomocne uznanie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym wywiera taki sam skutek jak prawomocne osądzenie sprawy (art. 170 Prawa upadłościowego i 199 § 1 pkt 2 KPC).

3. Roszczenie o ekwiwalent pieniężny za niewykorzystany urlop, bez względu na to, czy chodzi o urlop bieżący czy zaległy, staje się wymagalne w dacie rozwiązania stosunku pracy. Jeżeli następuje to po ogłoszeniu upadłości pracodawcy, a wierzytelność ta nie została z urzędu uwzględniona w projekcie listy wierzytelności na podstawie art. 7a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy ..., pracownik może jej dochodzić w procesie.

Przewodniczący SSN: Teresa Flemming-Kulesza, Sędzia SN: Józef Iwulski (sprawozdawca), Sędzia SA: Zbigniew Myszk.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 5 grudnia 1996 r. sprawy z powództwa Bogusława C. przeciwko Masie Upadłości "B." Sp. z o.o. o zapłatę, na skutek kasacji pozwanego od postanowienia Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 18 września 1996 r. [...]

p o s t a n o w i ł:

u c h y l i ć zaskarżone postanowienie oraz poprzedzające je postanowienie Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 20 sierpnia 1996 r. [...] i przekazać sprawę temu Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Powód Bogusław Andrzej C. wniósł o zasądzenie od pozwanego Syndyka Masy Upadłości "B." Spółka z o.o. w Ł. łącznie kwoty 55 665 zł, składającej się z:

- 12 370 zł - za niewykorzystany urlop wypoczynkowy w 1993 r. i 1994 r.,
- 18 555 zł - za 3 miesiące odprawy pieniężnej,
- 18 555 zł - za 3 miesiące wypowiedzenia,

- 6 185 zł - poborów za miesiąc listopad 1994 r.", wszystkie z odsetkami od dnia 31 grudnia 1994 r.

Powód twierdził, że w firmie reprezentowanej obecnie przez Syndyka pracował jako wiceprezes i w okresie zatrudnienia nie otrzymał wskazanych należności. Zwracał się już do Syndyka o ich wypłatę, ale wystąpienia te okazały się nieskuteczne.

Pozwany wniósł o odrzucenie pozwu. Zarzucił, że postanowieniem z dnia 28 października 1994 r. [...] Sąd Rejonowy w Ł. ogłosił upadłość Spółki z o.o. "B." w Ł. Pismem z dnia 31 stycznia 1995 r. powód zgłosił Sędziemu komisarzowi swoją wierzytelność w takiej samej kwocie jak w niniejszej sprawie. Postanowieniem z dnia 30 czerwca 1995 r. Sędzia komisarz ustalił listę wierzytelności przyjmując, że upadły jest winny Bogusławowi Andrzejowi C. kwotę 34 646,30 zł. Postanowienie to uprawomocniło się i stanowi rozstrzygnięcie roszczeń powoda w innym postępowaniu. Pozwany podniósł, że zgodnie z Prawem upadłościowym orzeczeniu temu można nadać klauzulę wykonalności i powód będzie miał możliwość dochodzenia tej należności od upadłego, w przypadku gdyby nie została ona zaspokojona w postępowaniu upadłościowym. W tej sytuacji odrzucenie pozwu jest uzasadnione przepisem art. 199 § 1 pkt 2 KPC.

Postanowieniem z dnia 20 sierpnia 1996 r. [...] Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku przekazał sprawę Sędziemu komisarzowi w Sądzie Rejonowym-Sądzie Gospodarczym w Ł. do sprawy [...]. Sąd Wojewódzki uznał, że organem właściwym do rozpoznania sprawy jest Sędzia komisarz w postępowaniu upadłościowym. Postępowanie to nie zostało zakończone i z tego względu nie jest możliwe kontynuowanie sprawy w procesie, gdyż oznaczałoby to dwutorowość postępowania i możliwość zaspokojenia dwukrotnie jednej wierzytelności. Sąd Wojewódzki powołał się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 1994 r., I PZP 33/94. Zgodnie z tą uchwałą pozew wniesiony po ogłoszeniu upadłości dłużnika, obejmujący powstałą po tym zdarzeniu wierzytelność stanowiącą nie zaspokojoną należność pracowniczą, która została uwzględniona z urzędu w projekcie listy wierzytelności na podstawie art. 7^a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1990 r., Nr 4, poz. 19 ze zm.) nie podlega odrzuceniu, lecz przekazaniu sędziemu komisarzowi. Sąd Wojewódzki stwierdził, że zgodnie z art. 169 Prawa upadłościowego w wypadku odmowy uznania wierzytelności, powództwo przeciwko upadłemu można wytoczyć dopiero po zakończeniu postępowania upadłościowego. Jako podstawę rozstrzygnięcia Sąd Wojewódzki powołał art. 464 i 201 KPC.

Na postanowienie to złożył zażalenie powwany, który zarzucił naruszenie art. 199 § 1 pkt 2 KPC i powołując się na poprzednio wskazane argumenty wniósł o jego uchylenie oraz odrzucenie pozwu.

Postanowieniem z dnia 18 września 1996 r. [...] Sąd Apelacyjny w Białymstoku oddalił zażalenie. Sąd Apelacyjny wskazał, że jedną z zasad postępowania odrębnego w sprawach z zakresu prawa pracy, zgodnie z art. 464 § 1 KPC jest, że odrzucenie pozwu nie może nastąpić z powodu niedopuszczalności drogi sądowej, gdy do rozpoznania sprawy właściwy jest inny organ. W takim przypadku Sąd przekazuje sprawę temu organowi. Zdaniem Sądu Apelacyjnego roszczenia powoda powstały częściowo przed ogłoszeniem upadłości pracodawcy, co nastąpiło 28 października 1994 r. Dotyczy to ekwiwalentu za urlop wypoczynkowy z 1993 r. Reszta żądań powoda powstała po

ogłoszeniu upadłości pracodawcy. Sąd Apelacyjny powołał się na uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego, I PZP 33/94, zgodnie z którym uproszczonym trybem przewidzianym w przepisach Prawa upadłościowego objęte są należności pracownicze powstałe zarówno przed jak i po ogłoszeniu upadłości pracodawcy. Rzeczą sędziego komisarza jest rozstrzygnięcie zapobiegające dwukrotnemu zaspokojeniu tej samej wierzytelności pracowniczej, przez odrzucenie pozwu w sytuacji objętej art. 199 § 1 pkt 2 KPC. Sąd Apelacyjny zaznaczył, że poglądy wyrażane w tym zakresie w orzecznictwie są rozbieżne, gdyż w uchwale z dnia 30 marca 1992 r., III CZP 22/93 (OSNCP 1992 z. 11 poz. 188) Sąd Najwyższy zajął odmienne stanowisko, lecz zostało to zakwestionowane w uchwale z dnia 25 sierpnia 1994 r., I PZP 33/94 i w doktrynie - glosa W. Broniewicza, Przegląd Sądowy 1993 nr 9 s. 109-115.

Postanowienie to zostało zaskarżone kasacją przez pozwanego, który wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Pozwany zarzucił naruszenie art. 199 § 1 pkt 2 KPC przez jego niezastosowanie mimo, że sprawa została już prawomocnie osądzona oraz naruszenie art. 464 § 1 KPC przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, gdy sprawa została prawomocnie osądzona i żaden inny organ nie może jej ponownie rozpoznać. Pozwany, poza dotychczas wskazanymi argumentami, podniósł, że w postępowaniu upadłościowym roszczenia powoda zostały uwzględnione na jego wniosek, a nie z urzędu. Wobec tego zdaniem skarżącego, nie można uwzględnić poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w uchwale z dnia 25 sierpnia 1994 r., I PZP 33/94.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ponieważ postępowanie w sprawie zostało wszczęte po wejściu w życie ustawy z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 43, poz. 189), postanowienie Sądu Apelacyjnego, oddalające zażalenie na postanowienie o przekazaniu sprawy w trybie art. 464 § 1 KPC, mogło zostać zaskarżone kasacją, gdyż kończy ono postępowanie w sprawie (art. 392 § 1 KPC; por. postanowienie z dnia 8 listopada 1972 r., II PZ 48/72, OSNCP 1973 z. 5 poz. 93). Sąd Najwyższy rozpoznał kasację na posiedzeniu niejawnym zgodnie z art. 393^o § 2 zdanie pierwsze KPC.

Według art. 202 zdanie drugie KPC okoliczności, które uzasadniają odrzucenie pozwu, a więc niedopuszczalność drogi sądowej i powagę rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 1 i 2 KPC) sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy. Oznacza to, że bez względu na zarzut zgłoszony w tym zakresie przez pozwanego, Sądy obu instancji powinny rozważyć okoliczności dotyczące tych kwestii, a więc poczynić z urzędu niezbędne ustalenia.

Sądy obu instancji rozważały i oceniały okoliczności sprawy co do dopuszczalności drogi sądowej (właściwego trybu postępowania). Tymczasem pozwany zgłosił zarzut powagi rzeczy osądzonej. W tym aspekcie Sądy obu instancji nie dokonały ocen.

Powód zgłosił przeciwko Syndykowi masy upadłości roszczenia pracownicze. Powód nie pozwał upadłego lecz Syndyka masy upadłości, a więc uważał, że jego roszczenia powstały (stały się wymagalne) po ogłoszeniu upadłości. Wynika to m.in. z tego, że powód żądał zasądzenia swoich roszczeń wraz z ustawowymi odsetkami od

dnia 31 grudnia 1994 r., podczas gdy upadłość pracodawcy została ogłoszona w dniu 28 października 1994 r. Sąd Apelacyjny dokonał w tym zakresie częściowo odmiennej oceny, uznając że roszczenie o ekwiwalent pieniężny za 1993 r. jest roszczeniem przeciwko upadłemu, a nie przeciwko masie upadłości. Poglądu tego nie można podzielić. Roszczenie o ekwiwalent pieniężny za nie wykorzystany urlop, bez względu na to czy chodzi o urlop bieżący czy zaległy (za lata poprzednie), staje się wymagalne w dacie rozwiązania stosunku pracy. Wobec tego należy uznać, że wszystkie zgłoszone przez powoda roszczenia zostały prawidłowo skierowane przeciwko Syndykowi masy upadłości, a nie przeciwko upadłemu.

Rozróżnienie roszczeń przeciwko upadłemu od roszczeń przeciwko masie upadłości ma znaczenie zarówno procesowe (wybranie właściwej drogi dochodzenia roszczeń) jak i materialne. Pamiętać bowiem należy, że w przypadku wierzytelności przypadających od upadłego, zgodnie z art. 33 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm.), co do zasady, nie biegną odsetki w stosunku do masy upadłości, począwszy od dnia jej ogłoszenia. Natomiast w zakresie wierzytelności przypadających od masy upadłości odsetki należy liczyć na ogólnych zasadach (por. wyrok z dnia 14 lipca 1994 r., I PRN 43/94, OSNAPiUS 1994 nr 11 poz. 177).

Rozróżnienia tych wierzytelności należy dokonać w oparciu o datę ich powstania (wymagalności). Wierzytelności powstałe (wymagalne) przed datą ogłoszenia upadłości są wierzytelnościami skierowanymi przeciwko upadłemu, a powstałe po tej dacie - są wierzytelnościami przeciwko masie upadłości. Co do zasady wierzytelności należne od upadłego mogą być dochodzone przez wierzyciela, który chce uczestniczyć w czynnościach postępowania upadłościowego, tylko w trybie art. 150 Prawa upadłościowego, a dopiero po zakończeniu postępowania upadłościowego, zgodnie z art. 169 tego prawa przeciwko samemu upadłemu. Ponadto, jeżeli o taką wierzytelność, dotyczącą przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości w rozumieniu art. 20 i 21 Prawa upadłościowego, wytoczono proces przed ogłoszeniem upadłości i z dniem tego zdarzenia postępowanie uległo na podstawie art. 174 § 1 pkt. 4 KPC zawieszeniu, to zgodnie z art. 62 Prawa upadłościowego postępowanie procesowe może być podjęte przeciwko syndykowi, gdy w postępowaniu upadłościowym sędzia komisarz nie uznał wierzytelności albo gdy na skutek sprzeciwu sąd odmówił jej uznania. Natomiast wierzytelności należne od masy upadłości, a więc powstałe już po ogłoszeniu upadłości, mogą być dochodzone w drodze procesu cywilnego, bez potrzeby zgłaszania ich do masy w trybie art. 150 Prawa upadłościowego (patrz uzasadnienia uchwały z dnia 25 sierpnia 1994 r., I PZP 33/94, OSNAPiUS 1994 nr 10 poz. 161, OSP 1995 z. 4 poz. 83; uchwały z dnia 6 stycznia 1995 r., I PZP 53/94, OSNAPiUS 1995 nr 11 poz. 129, OSP 1995 z. 9 poz. 185; wyroku z dnia 2 czerwca 1995 r., I PRN 24/95, OSNAPiUS 1996 nr 4 poz. 58 i uchwały z dnia 29 sierpnia 1995 r., I PZP 22/95, OSNAPiUS 1996 nr 13 poz. 180, OSP 1996 z. 9 poz. 156).

W orzecznictwie i literaturze występuje rozbieżność w kwestii, czy dochodzenie wierzytelności przeciwko upadłemu w drodze procesu cywilnego oznacza tylko wybranie niewłaściwego trybu postępowania (por. wyrok z dnia 29 września 1967 r., I CR 100/67, OSNCP 1968 z. 7 poz. 121), czy też niedopuszczalność drogi sądowej (por. uchwałę z dnia 30 marca 1992 r., III CZP 22/92, OSNCP 1992 z. 11 poz. 188, Przegląd Sądowy 1993 nr 9 s. 109 z krytyczną glosą W. Broniewicza, Palestra 1994 nr 11 s. 163

z aprobowaną glosą R. Niczyporuka i W. Wawer). Próbę rozwiązania tych rozbieżności, ale w szczególnej sytuacji, stanowi cytowana przez Sądy obu instancji uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 1994 r., I PZP 33/94 (OSNAPIUS 1994 nr 10 poz. 161, OSP 1995 z. 4 poz. 83). Zgodnie z tą uchwałą pozew wniesiony po ogłoszeniu upadłości dłużnika, obejmujący powstałą po tym zdarzeniu wierzytelność stanowiącą nie zaspokojoną należność pracowniczą, która została uwzględniona z urzędu w projekcie listy wierzytelności na podstawie art. 7^a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1990 r., Nr 4, poz. 19 ze zm.), nie podlega odrzuceniu lecz przekazaniu sędziemu komisarzowi. W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy opowiedział się za rozwiązaniem, w myśl którego art. 7a ust. 5 ustawy z 28 grudnia 1989 r. obejmuje wymienione w nim należności zarówno w stosunku do upadłego pracodawcy jak i do jego masy upadłości, a zatem bez względu na chwilę ich powstania. W rezultacie tego uznał, że nawet gdyby podzielić stanowisko o przejściowej niedopuszczalności drogi sądowej, to zgodnie z art. 464 § 1 KPC, ze względu na przedmiot powództwa (należności pracownicze), nie można by pozwu odrzucić, a należałoby sprawę przekazać organowi właściwemu do rozpoznania sprawy, czyli sędziemu komisarzowi.

Podkreślenia jednak wymaga, że omawiana uchwała, wskazując na konieczność dochodzenia roszczeń pracowniczych (zarówno przeciwko upadłemu jak i przeciwko masie upadłości) przed sędzią komisarzem w postępowaniu upadłościowym, dotyczyła tylko szczególnej sytuacji. Chodziło mianowicie o wierzytelności pracownicze uwzględnione z urzędu w projekcie wierzytelności na podstawie art. 7^a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. W okolicznościach wynikających z akt sprawy nic nie wskazuje, aby wierzytelności dochodzone przez powoda zostały z urzędu uwzględnione w tym trybie. Wręcz odwrotnie, pozwany zarzuca, że zostały one zgłoszone przez powoda na ogólnych zasadach art. 150 Prawa upadłościowego, a potwierdza to pośrednio sam powód. Oznacza to, że pogląd wyrażony w omawianej uchwale nie mógł być w sprawie zastosowany i roszczenia powoda powinny być dochodzone na ogólnych, wyżej wskazanych zasadach. Jako roszczenia skierowane przeciwko masie upadłości powinny być realizowane w procesie.

Wymaga jednakże rozważenia kwestia częściowego "uwzględnienia" roszczeń powoda w postępowaniu upadłościowym. Postępowanie to zmierza do zaspokojenia wierzycieli (szczególny rodzaj egzekucji uniwersalnej). Uznanie zgłoszonej w nim wierzytelności prawomocnym postanowieniem sędziego komisarza (sądu w przypadku zgłoszenia sprzeciwu), choć wywiera skutek w zasadzie tylko w tym postępowaniu, to jednakże oznacza, że wierzytelność będzie w nim zaspokojona lub w razie niezaspokojenia będzie, po ukończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego, objęta tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu (art. 170 § 1 Prawa upadłościowego). Upadłemu w tej ostatniej sytuacji będzie przysługiwało w ciągu roku od ukończenia lub umorzenia postępowania upadłościowego szczególne powództwo o uchylenie mocy obowiązującej tytułu egzekucyjnego (art. 170 § 2 Prawa upadłościowego). Oznacza to, że prawomocne uznanie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym prowadzi do zaspokojenia wierzytelności lub objęcia jej tytułem egzekucyjnym. Ma więc skutki takie same jak prawomocne osądzenie sprawy. Tym samym w zakresie, w jakim wierzytelność dochodzona przez powoda została

prawomocnie uznana w postępowaniu upadłościowym, zachodzi powaga rzeczy osądzonej, która zgodnie z art. 199 § 1 pkt 2 KPC powinna prowadzić do odrzucenia pozwu i to bez względu na prawidłowość tego uznania.

W odpowiedzi na pozew pozwany twierdzi, że uznanie roszczeń powoda w postępowaniu upadłościowym dotyczy kwoty 34 646,30 zł. Z odpisu postanowienia Sędziego komisarza z dnia 30 czerwca 1995 r. [...] wynika natomiast, że w stosunku do Andrzeja C. w I kategorii została uznana wierzytelność w kwocie 1 619,31 zł (pkt 4), a w stosunku do Bogusława C. w kwocie 23 940,43 zł. Być może Andrzej C. i Bogusław C., wymienieni w postanowieniu, to ta sama osoba, czyli powód Bogusław Andrzej C.. Kwestia ta wymaga jednak wyjaśnienia. Wyjaśnienia wymagają także rozbieżności między kwotami wskazanymi w odpowiedzi na pozew i wynikającymi z postanowienia. Powinno to być jednoznacznie rozstrzygnięte, gdyż dotyczy przesłanki procesowej uwzględnianej z urzędu przez sąd w każdym stanie sprawy.

Należało w tej sytuacji stwierdzić, że Sądy obu instancji nieprawidłowo zastosowały przepis art. 464 § 1 KPC, nie wyjaśniły okoliczności faktycznych i w związku z tym, co najmniej w części, nieprawidłowo odmówiły zastosowania art. 199 § 1 pkt 2 KPC.

Kasacja okazała się więc zasadna. Jej uwzględnienie prowadzi do uchylenia zaskarżonego postanowienia oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Wprawdzie zgodnie z art. 393¹³ § 1 zdanie pierwsze KPC zasadą jest przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji (tak jak wnioskował pozwany w kasacji), ale nie dotyczy to sytuacji, gdy Sądy nie rozpoznały istoty sprawy, czyli tak jak w tym przypadku rozstrzygnęły sprawę formalnie, nie rozpoznając jej merytorycznie. W takiej sytuacji zachodzi potrzeba uchylenia orzeczeń Sądów obu instancji (art. 393¹³ § 1 zdanie drugie w związku z art. 378 § 2 i 393¹⁹ KPC).

Rozstrzygnięcie to nie narusza zakazu z art. 384 w związku z art. 393¹⁹ KPC. Zważyć bowiem należy, że w sprawie kasacja dotyczyła postanowienia. Stanowiła więc szczególny przypadek kontynuacji postępowania zażaleniowego. Odpowiednie stosowanie do tego postępowania zasad dotyczących apelacji (art. 393¹⁹ w związku z art. 397 § 2 KPC) prowadzi do wniosku, że zakaz uchylenia postanowień na niekorzyść strony wnoszącej środek zaskarżenia nie może dotyczyć bezwzględnych przesłanek procesowych. Nadto orzeczenia Sądów obu instancji dotyczyły przekazania sprawy do rozpoznania Sędziemu komisarzowi. Rozstrzygnięcie polegające na przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, a w konsekwencji do częściowego odrzucenia pozwu i częściowego rozpoznania sprawy przez Sąd, nie pogarsza sytuacji procesowej pozwanego, zmierzającego do odrzucenia pozwu w całości.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Wojewódzki ustali w jakim zakresie żądanie powoda zostało prawomocnie uznane w postępowaniu upadłościowym i w tej części odrzuci pozew. W pozostałym zakresie Sąd rozpozna sprawę merytorycznie, a dotyczyć to będzie także żądania odsetek od roszczeń uznanych w postępowaniu upadłościowym.

=====